

France Perovšek: *MOJA RESNICA*. Spominski utrinki iz delovanja po letu 1945 na Primorskem in v Ljubljani, Ljubljana, 1995, 314 strani

Na pobudo prijateljev, kot pravi avtor, se je France Perovšek lotil popisovanja poveljnih let, ki jih je preživel, dokler mu je zdravje dopuščalo, kot aktiven družbeno politični delavec takoj po vojni na Primorskem, nato pa v raznih organih v Ljubljani. Knjiga ni strnjen spominski zapis o času po letu 1945, ampak gre za spominske utrinke dogodkov, ki so se avtorju tako močno vtisnili v spomin, da mu ni bilo treba potrjevanj in preverjanj po arhivskem gradivu. Knjigo sestavljajo štiri poglavja, od katerih je najboljše prvo, kjer govori o coni B Julijske krajine v letih 1945-1947. Do delitve Slovenskega primorja na dve coni Julijske krajine je prišlo po podpisu beograjskega sporazuma med zavezniki in jugoslovansko oblastjo 9. 6. 1945. Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor, ki je bil do tedaj najvišji oblastni organ za celotno Slovensko primorje in Trst, je ostal v coni A v Trstu in zaradi razmejitvene črte med dvema conama ni mogel izvajati svoje oblastne funkcije tudi v coni B, zato je bilo ustanovljeno Poverjenišstvo pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora (odtlej PPNOO) s sedežem v Ajdovščini, delo poverjenika oziroma tajnika PPNOO pa je julija 1945 prevzel France Perovšek in ga opravljal do leta 1947. Cona B je imela poseben pravni status vse do uveljavitve določb pariške mirovne pogodbe in priključitve cone B Julijske krajine k Sloveniji oziroma Jugoslaviji. Lahko rečemo, da je cona B Julijske krajine kot nekakšna posebna državna tvorba živel dokaj samostojno življenje, ki ga je urejala s pomočjo upravnega aparata, ki je svojo upravno funkcijo izvajal preko komisij, odsekov in oddelkov. Svoje odločitve pa so sprejemali z odloki in uredbami, ki so jih pripravljali s pravno službo. Kako je vse to zaživel in delovalo, pa nam opisuje Perovšek v svoji knjigi. V gospodarstvu, so po njegovem mnenju vodili dokaj samostojno politiko in uvedli v soglasje z Vojno upravo jugoslovanske armade (VUJA) in oblastnimi organi Istre in Reke celo lasten denar - jugoliro. Spominja se stavke italijanskega poslovnega življa ob uvedbi novega denarja in množičnega protestnega zborovanja v Kopru. Zanimiva so njegova razmišljanja o planskem gospodarstvu in kritični pomisleki o odnosu slovenske oziroma jugoslovanske politike do privatnega sektorja. Nadalje je predstavil kulturnoprosvetno življenje, šolstvo, slovensko in italijansko, zdravstvo, pravosodje in javno varnost kakor tudi politično življenje, vlogo in pomen Slovensko italijanske antifašistične unije, in KP Julijske krajine, "rojstvo" časopisa Primorska borba, opisal položaj in sodelovanje s katoliško cerkvijo in duhovniki ter nakazal razlike v primerjavi s položajem v drugih pokrajinah v Sloveniji. Ob veliki splošni stavki julija 1946, v Trstu so se angažirali tudi v coni B, predvsem z organizacijo preskrbe stavlajočim, ki je

ilegalno tekla preko demarkacijske črte. Opise vseh teh dogajanj poživljajo anekdote, mnogi zapisi majhnih a tako pomembnih epizod iz vsakdanjega življenja, kar nam približa sliko tedanjega časa, sodelovanja mnogih ljudi, ki so bili vedno pripravljeni na kakršnekoli akcije, organizirane pri PPNOO. Prvi del knjige je avtor sklenil s časom podpisa mirovne pogodbe in pripravo na vključitev oblastne uprave cone B v slovensko državno zgradbo. Poudaril je, kakšna škoda je bila po njegovem mnenju in izkušnjah narejena z ukinitvijo okrožij, do katere je prišlo kmalu po priključitvi cone B. Svoje spomine na obdobje 1945-1947 je zaključil z razmišljanjem o tem, kako je bil prav na Primorskem po njegovem mnenju in mnenju mnogih njegovih kolegov ideal družbe, kakršno so si zamislili in hoteli ustvariti, najbližje cilju, to je ustvaritvi lastne oblike družbenega razvoja. Globoki in ganljivi so njegova navezanost in spomini na obdobje, ki ga je preživel na Primorskem. "V tako družbo sem verjel" pravi in zato apelira na zgodovinarje, naj se delovanje in pomen PPNOO čimprej natančno proučita in naj se mu določi mesto v mozaiku poveljnih zgodovine, ki mu pripada.

V drugem delu je Perovšek svoje spomine vezal predvsem na čas od novembra 1950 do januarja 1952, ko je deloval kot odposlanec vlade LRS pri Vojni upravi jugoslovanske armade in pooblaščenec CK KPS in CK KPJ pri KP Svobodnega tržaškega ozemlja (STO). Cona B STO sta tvorila dva okraja, Koper in Buje. Ker je bil v coni B STO le del obdobja njenega obstoja, spominski utrinki zajemajo le posamezne dogodke. Izpostavil je predvsem dva problema. V težkih in zaostrenih razmerah informbirojevskega spora je tržaška kriza zdrsnila na drugo mesto interesov jugoslovanske zunanje politike in dostikrat je prišlo do nesoglasij med jugoslovanskim zunanjim ministrstvom, ki mu je bil primarni interes mir na zahodni meji, ter Ljubljano oziroma Koprom, ki sta se zavedala italijanskih apetitov po celotnem ozemlju STO. Na kratko pa se je dotaknil tudi informbirojevskega spora, opredelitve članov partije za jugoslovansko oziroma Vidalijevo varianto in posledic, ki so temu sledile v odnosih med ljudmi.

Tretje in četrto poglavje sta vezani na Perovškovo delovanje v Ljubljani, predvsem v letih 1952-1959, ko je bil aktiven pri komisiji za agitprop CK KPS (CK ZKS), pri SZDL, v organih družbenega upravljanja, v kulturnih in znanstvenih ustanovah. Zanimiva so njegova razmišljanja in ocene o raznih političnih vprašanjih in procesih. Med drugim je bil imenovan za direktorja Radia Ljubljana oziroma RTV Ljubljana in tako izvemo, kako se je rojevala slovenska televizija, kakšen bil boj proti unitarizmu in centralizaciji novega tako pomembnega medija, kot je TV. Tretje poglavje je naslovljeno simbolično Neuresničena priložnost, saj po njegovem mnenju Slovenija oziroma Jugoslavija ni izkoristila velikih možnosti predvsem na področju gospodarstva pa tudi politike, ki bi razvoj zasukale v bolj perspektivne tokove.

Zanimivi so tudi opisi njegovega delovanja v svetu ljubljanske univerze in Inštituta za narodnostna vprašanja. Naj opozorimo na predlog, ki ga je France Perovšek predstavil Borisu Kraigherju, da bi po Mariboru kot drugem univerzitetnem centru moral postati Koper tretje univerzitetno središče, s smermi študija, ki bi bile za ta prostor potrebne.

V četrtem poglavju se avtor spominja posameznih zadolžitev, pri katerih je kljub bolezni še lahko sodeloval, kot so delo pri Marksističnem centru CK ZKS, ustanavljanje in začetki delovanja Visoke šole za politične vede v Ljubljani ter sodelovanje v komisiji izvršnega komiteja CK ZKS, ki naj bi presodila o odprtih vprašanjih v zvezi z dachauskimi procesi.

Knjiga *Moja resnica* je izredno zanimiva izpoved človeka, političnega delavca, ki se dogodkov spominja skozi delo v povojnem obdobju, v katerem je predvsem prvi dve desetletji aktivno sodeloval. V podajanjih svojih misli, stališč in kritičnih ocen je nevsiljiv, gre mu za njegovo resnico, za njegovo prepričanje. Čez celotni tekst je čutiti, da so to njegove misli, njegova doživljanja in razmišljanja, ki jih podaja na zelo zanimiv način. Ker mu je bolezen zaprla pot aktivnega delovanja, se je Perovšek s pisano besedo postavil po robu posploševanju in ozkim interpretiranjem ter razvrednotenjem mnogih dogodkov iz tega za razvoj slovenske države tako pomembnega obdobja, v katerem je bil skupaj s svojimi sodelavci pomemben akter. Privlačnost njegovim spominskim utrinkom daje tudi njegov pozitivni in dobronamerni odnos do ljudi in dogodkov.

Metka Gombač

Peter Kos, Andrej Šemrov: RIMSKI NOVCI IN KONTRAMARKE IZ 1. STOLETJA = ROMAN IMPERIAL COINS AND COUNTERMARKS OF THE 1ST CENTURY (AUGUSTUS - TRAIANUS), Situla 33 - Razprave Narodnega muzeja v Ljubljani, Dissertationes Musei nationalis Labacensis, 1995, 206 strani

Delo, ki je v letu 1996 (z letnico 1995) izšlo kot 33. zvezek Razprav Narodnega muzeja v Ljubljani, je nadaljevanje kataloga sistematske zbirke Numizmatičnega kabineta Narodnega muzeja, ki je obsegal 423 rimskih republikanskih novcev, in je bilo predstavljenno že leta 1990. Knjigo, ki ima ob slovenskem tekstu še angleški prevod, je vzorno oblikoval že uveljavljeni oblikovalec Borko Tepina.

V knjigi je obdelanih 815 novcev rimskih vladarjev od Avgusta (Augustus: 27 pr. Kr. - 14 po Kr.) do Trajana (Traianus: 98 - 117) ter članov njihovih družin. V

sistematski zbirki hranijo le bolj ohranjene novce, od slabše ohranjenih pa le neobjavljene primerke in raritete oziroma novce, ki dokumentirajo nekatere numizmatične fenomene, kot sta kontramarkiranje in polovičenje.

V pričujoči objavi niso zajeti novci z območja Slovenije oziroma posamezne zakladne najdbe, ki jih Numizmatični kabinet hrani in objavlja posebej v seriji *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien*. V knjigi prav tako niso zajeti tako imenovani rimski provincialni (novci) oziroma grški imperialni novci vladarjev, ki so bili skovani v številnih kovnicah v imenu mest, kolonij in okrožij posameznih rimskih provinc, sprva na Iberskem polotoku, kasneje pa predvsem na vzhodu rimskega imperija. Te novce nameravata avtorja objaviti v okviru projekta *Sylloge Nummorum Graecorum Slovenija*, ki je v pripravi.

V dodatku je objavljenih 49 novcev, ki so sicer zelo slabo ohranjeni ali zelo močno izrabljeni in zato niso uvrščeni v sistematsko zbirko posameznih vladarjev. Ker pa so na njih vtisnjene kontramarke, so v sistematsko zbirko uvrščeni kot dokument te numizmatične posebnosti na zgodnjeimperialnih bronastih novcih.

V prvem delu knjige so predstavljene kontramarke, to so na površino novca, ki je že bil v obtoku, pozneje dodatno vtisnjen pečat. Vanje so največkrat vrezane različne črke, ki so navadno okrajšave posameznih besed oziroma imen in števil.

Predvsem na kontramarkah, ki so bile vtisnjene na bronaste novce iz kovnic na vzhodu rimskega imperija, so upodobljena razna božanstva oziroma vladarska doprsja. V okrajšavah na kontramarkah se pojavljajo imena vladarjev oziroma članov njihovih družin, deli njihove titulature, imena konzularnih ali nižjih vojaških poveljnikov, ki potrjujejo kvaliteto novca in s tem podaljšujejo njegovo veljavnost. Zaenkrat je bolj ali manj gotovo, da so kontramarke vtiskovali v novce iz različnih razlogov, in sicer: da bi podaljšali veljavnost močno izrabljenih novcev, da bi razširili področje obtoka posameznih novcev, da bi spremenili vrednost kontramarkiranih novcev, da bi počastili umrle vladarje, da bi novce označili z imeni oseb, ki so s tem denarjem obdarovale vojake. Kontramarkiranje bronastih zgodnjeimperialnih novcev je skoraj vedno povezano z rimsko vojsko, saj je bilo največ novcev s kontramarkami najdenih na mestih, kjer je bila stacionirana vojska. Novci s kontramarkami z imeni članov vladarskih družin so bili zato skoraj gotovo namenjeni za obdaritev vojakov v zahvalo za njihove zasluge oziroma zvestobo. Novce so kontramarkirali tudi z imeni posameznih vojaških poveljnikov, vendar so le-ti ta denar vojakom svojih enot lahko razdeljevali le iz osebne blagajne.

V sistematski zbirki je tudi osem Avgustovih asov polovičenih (kat. št. 21-24, 83; dod. št. 9,20,42). Vsi izhajajo iz slovenskih najdišč, kar priča o tem, da so tudi v tem delu rimskega imperija v poznoavgustejskem